

Science initiative “Universum”

SCIENTIFIC LOOK AT THE PRESENT

Proceedings of XXXVII International scientific conference

Boston

Dec 7, 2018

www.iscience.me

«Scientific look at the present»

- Зв'язки України з НАТО: погляд з Угорщини // Національна безпека і оборона. – 2000. – No 8. – С. 48 – 52.
5. Голопатюк Л. Військові аспекти співробітництва України з НАТО: стан і перспективи розвитку // Національна безпека і оборона. – 2004. – No 8. – С. 31 - 33.8.
- Гушер А. Южный Кавказ, Америка, НАТО // Азия и Африка сегодня. – 2005. – No 11. – С. 9 – 13.

Rozman Iryna Illivna
Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor
Department of philological disciplines
and social communications
Ukraine, Mukachevo

**TO THE QUESTION OF THE EXPERIENCE OF STUDYING THE
THERMAL SYSTEM OF BIOGRAPHY**

Розман Ірина Іллівна
к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет,
кафедра філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Україна, м. Мукачево

**ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ
БІОГРАФІСТИКИ**

The article considers the importance of studying personal and creative experience in the activities of the person under investigation. The results of the study of the terms system and its use are analyzed. The analysis and general guidelines for the application of scientific methodological approaches to the study of pedagogical personnel have been analyzed and covered.

Key words: terminology, research, biography, scientists and scientists.

У статті розглядається питання щодо значення вивчення особистого та творчого досвіду у діяльності досліджуваної персоналії. Проаналізовано результати вивчення терміносистеми та її використання. Проведено аналіз та висвітлено загальні орієнтири застосування науково-методологічних підходів до вивчення педагогічних персоналій.

Ключові слова: терміносистема, дослідження, біографістика, вчені-науковці.

Вивчення персоналії є складною, багатоаспектною діяльністю та, головне, обумовлюється науковими та суб'єктивними чинниками і з'ясовується у контексті вивчення педагогічної біобібліографістики.

Однією з найактуальніших у педагогічній біографістиці є проблема відбору і визначення кола діячів, життєдіяльність яких досліджується. Тому, спираючись на досвід авторитетних учених (Валевський О., Сухомлинська О., Чишко В. та ін.) лише відзначимо, що слід розуміти відносність епітетів «визначний», «відомий» діяч та зважати на історичну обумовленість їхнього внеску в розвиток педагогічної науки,

віддавати перевагу непересічним постатям, які своїми ідеями, діяльністю, світоглядною позицією справили реальний вплив на сучасний стан і подальший розвиток педагогічної думки, системи освіти, культурного просвітництва тощо.

Необхідно зауважити, що вивчення особистого та творчого у діяльності досліджуваної персоналії, аналіз її біографічних досліджень показує як в одному випадку дослідник фокусує увагу на особистості (біографії) діяча, в другому – на його творчості, в третьому – один із цих компонентів узагалі «випадає», в четвертому – переважає намагання розкрити їх пропорційно, у взаємозалежності, зокрема творчість вписується у загальний контекст, тло біографії або навпаки, факти, фрагменти, епізоди особистого життя слугують інструментом пояснення розвитку наукових ідей особи. Кожен з цих варіантів науковець обирає свідомо, виходячи з об'єкта, предмета, мети, завдань свого дослідження.

Будучи складовою історико-педагогічної науки, наукова біографія має висвітлювати творчу діяльність вченого, педагога через взаємозалежність з еволюцією його свідомості, у зв'язку із суспільним розвитком і поступом самої науки. У такому контексті актуалізуємо думки радянських науковців, які стверджували, що головне в біографії – це розкриття імпульсів наукової діяльності, динаміки і результатів творчого процесу, психології, властивої тому або іншому вченому, способу мислення, цілеспрямованості його діяльності (Б. [8, с. 15]).

Для з'ясування означеної проблеми продуктивним вважаємо звернення до досвіду осмислення О. Валевським біографічного знання, які розкривають чотири поняття (відповідності): текстуальність, ідентичність, втілення, гра. Текстуальність передбачає розгляд біографом особи (персоналії) у вигляді тексту як прямому розумінні (у формі документів особистого походження, різних свідчень, архівних матеріалів тощо), так і в більш широкому значенні – як певну структуру поведінки, стиль життя, спосіб відчуження, що також обумовлене прочитанням тексту. У цьому сенсі актуалізується аксіоматичне положення вченого-гуманіста М. Бахтіна: «Там, де людина вивчається поза текстом і незалежно від тексту, це вже не гуманітарна наука» [1, с. 13].

З'ясування біографом ідентичності має дати відповідь на запитання: «Хто вона [особа]?», тобто передбачає реконструкцію її самосвідомості, яка не була константою, а змінювалася впродовж життя.

Важливе методологічне значення має обґрунтоване вченим положення, яке припускає, що життя людини не завершується її фізичною смертю, а продовжується у його творіннях. Виходячи з цього, предметом педагогічної біографістики має стати не лише реконструкція прижиттєвих творчих здобутків персоналії, але й показ її впливу на подальший розвиток педагогічної думки, шкільництва, освіти.

Поняття «втілення» з позиції наукової процедури тотожне поняттю «проблематизація», але не з точки зору філософії буття, позаяк біограф повинен перейнятися, зрозуміти інтереси, думки, культуру історичної персоналії, тобто реконструювати її питання, її проблеми.

За думкою О. Валевського важливо фіксувати межу між проблемою як реальністю суто пізнавального характеру та втіленням як онтологічною фігурою, тобто, слід не лише інтерпретувати текст, а й реконструювати «ставлення персоналії до реальності», тобто намагатися виявити її внутрішні почуття переживання, яка

Зрозуміти і пояснити її поведінку, за думкою вченого, можливо лише через біографічну реконструкцію цієї ролі, яка є «ігровою дією», зокрема й тому, що це «дія інтерпретації». З'ясування, розкриття дослідником цієї суспільної ролі особистості є «найвищим біографічним мистецтвом» [3, с. 28].

Лише через призму міждисциплінарного підходу та взаємозв'язків може досліджуватися і розвиватися педагогічна біографістика загалом. Її зв'язки з різними галузями і науковими напрямками педагогіки мають будуватися на засадах «відносного паритету». Зважаючи на свій об'єкт, предмет, завдання, з одного боку, вона повинна оперувати поняттями і категоріями загальної педагогіки, історії педагогіки, Міждисциплінарні зв'язки з різними галузями гуманітаристики мають «одновекторний» характер. Ідеться про те, що між педагогічною біографістикою, з одного боку, та біографічною традицією у філософії, психології, літературознавстві, історії, соціології, з іншого, не може бути «паритету взаємозапозичення». Перша, щодо других є «молодшою сестрою», адже почала формуватися пізніше, тож передусім має вчитися й запозичувати досвід «старших сестер», зважаючи на свої потреби і завдання.

Поняття «підхід» також є одним із найбільш уживаних при проведенні науково-педагогічних досліджень, але його використання в структурі методологічного знання також вивчено недостатньо, тому існує «змістова еkleктика», коли воно вживається у різних, часто алогічних значеннях, зокрема як тотожне поняттям «принцип», «метод» тощо. Це певною мірою пояснюється трактуванням у тлумачних словниках сучасної української мови слова «підхід» у значенні «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу... ставлення до кого-, чого-небудь» [4, с. 785], а в соціологічних – як комплекс парадигмальних, прагматичних структур і механізмів у пізнанні й практиці, що характеризують конкуруючі або історично змінювальні стратегії, програми у філософії, науці, політиці або в організації життя людей [4, с. 743].

У дослідженнях, присвячених з'ясуванню сутності понять «підхід», «педагогічний підхід» С. Савченко стверджує, що попри солідну традицію, сучасна наука ще не виробила єдиної версії їхнього тлумачення.

Відстеживши генезу запровадження цих понять до наукового обігу, вчений виявив тенденцію «розширення семантичного простору» їхнього використання. Він стверджує, що більшість сучасних авторів трактують поняття «підхід» як сукупність педагогічно спрямованих організаційних, психологічних, методичних впливів, що забезпечують успішне навчання, виховання, розвиток. При цьому, залежно від предмету і завдань дослідження можна використовувати різні підходи або поєднувати їх, однак, один із них має бути домінуючим, а решта мають йому підпорядковуватися [9].

Спрямованість поняття «підхід» на нормовану, схематично організовану пізнавальну діяльність увиразнюють наукові студії, де воно вживається у словосполученнях «методологічний підхід», «науковий підхід». Тому, одні вчені визначають його як певну стратегію, в основу якої покладені головні положення відповідної теорії, яка визначає напрями дослідницького пошуку [6, 19]. Інші вживають поняття «підхід» у широкому значенні: як сукупність, принципів, способів, прийомів, що лежать в основі наукової діяльності та формують світогляд дослідника, сприяють у реалізації його наукової стратегії [7, с. 11].

контури цієї проблеми визначила О. Сухомлинська (2001, 2005 рр.), яка дала стисле тлумачення суті і пізнавальних можливостей біографічного, феноменологічного, герменевтичного, синергетичного підходів їхнього дослідження [10, с. 5]. Можливості їхнього використання при вивченні окремих персоналій та у дадактичних цілях, зокрема у розробці технології персоніфікованого підходу для підготовки викладачів вищої школи поглибила О. Адаменко [7].

Заслуговує на увагу рефлексія Н. Дічек (2001 р.), яка вважає, що зміст вивчення педагогічних персоналій має поєднувати два підходи: 1) індивідуалістичний, що дозволяє уникати нівелювання ролі пересічної особи і виокремлювати притаманне їй самобутнє, одиничне для визначення змісту духовного життя, глибшого проникнення у її педагогічну творчість; 2) історико-соціологічний, що дає можливість через заглиблення в аналіз джерельної бази біографії розкрити панораму розвитку особистості, особливо її педагогічних поглядів у контексті розгортання історичного процесу, у взаєминах із соціумом, впливах реалій на вибір шляху в педагогіці [5, с. 17].

Отже, до з'ясування методологічних підходів до вивчення педагогічних персоналій вчені-педагоги переважно підходять з позицій розв'язання конкретних завдань. Це зумовлює потребу комплексного поглибленого вивчення означеної проблеми, спираючись на спеціальні студії з різних галузей й адаптуючи їх до предметного поля педагогічної біографістики.

Відправним й універсальним є історичний підхід, який визначає систему координат розвитку, становлення, діяльності педагогічної персоналії через з'ясування її генетичних відносин, що відображають походження та чинники особистісного, професійного, творчого формування і розвитку. В цьому випадку завжди домінують конкретні факти, тому діалектичний принцип історизму передбачає поєднання історичного з логічним підходом, який відтворює досліджуваний об'єкт у вигляді теорії. Через таке органічне поєднання виник логічно-історичний підхід, який спрямовує на його вивчення у формі історії і теорії. Застосування цього підходу сприяє уникненню багатьох суб'єктивних оцінок і алогізмів, коли, до прикладу: а) науковці розглядають в одному формально-змістовому ряді авторів наукових і методичних праць різних хронологічних періодів, які вивчали схожі за тематикою проблеми, аде могли репрезентувати, різні ідеї, відмінні погляди; б) педагогічні теорії минулого зіставляються лише з історичними фактами і теоретичними конструктами, на основі яких вони були створені, але не аналізуються через призму сучасної теорії, що не дозволяє з'ясувати як їхню обмеженість, так і можливий продуктивний потенціал використання за сучасних умов. Логічно-історичний підхід сприяє виявленню наступності, єдності, множинності у творчій діяльності педагогів різних генерацій.

Ще однією парою універсальних взаємозалежних підходів є змістовий і формальний (формалізований). Змістовий фактографічний аналіз передує формальному вивченню біографії, а формалізація забезпечує ретрансляцію змістовних знань на штучну мову та доповнюється зворотнім процесом інтерпретації у вигляді змістового тлумачення (підтвердження, спростування) теоретико-формальних результатів.

Вивчення творчої біографії культурних і освітніх діячів, вчених, викладачів

історичної епохи є тепер популярним інструментом дослідження і реконструкції явищ і фактів історичної педагогічної науки [2, с. 23-27].

Література:

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике// Литературно-критические статьи. М.: Искусство, 1986. С. 234-407.
2. Белан Г.В. До питання про джерела біографічних досліджень в історико [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbi](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbi).
3. Валевский А.Л. Основания биографии. К.: Наук. думка, 1993. 110 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
5. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки// Шлях освіти, 2001. № 4. С. 15 – 19.
6. Дюшеева Н. К. Методологические подходы к профессионально-личностному формированию будущего учителя. Педагогическое образование и наука. 2008. № 9. С. 16 – 23.
7. Ипполитова Н. В. Взаимосвязь понятий «методология» и «методологический подход». Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия Образование. История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошкольная педагогика и психология»/ сост. Н.Мчедлидзе и др. 2-е изд., доп. М.: Просвещение, 1986. 464 с.
8. Мейлах Б. С. Биография как методологическая проблема Человек науки. Сб. М., 1974. С. 15.
9. Савченко С. В. Педагогічний підхід: генеза та сутність поняття// Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія/ за заг. ред. В.С.Курила, Є.М.Хрикова. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2003. С. 35 – 43.
10. Сухомлинська О.В. Переднє слово// Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. перша. X-XIX століття/ за ред. О.В.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. С. 3-8.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>